



وزارت علوم، تحقیقات و فناوری
دانشگاه قرآن حدیث

پایان نامه کارشناسی ارشد

رشته علوم حدیث

گرایش تفسیر اثری

عنوان پایان نامه

شبهات تحدید نسل و پاسخ های آن از منظر قرآن و روایات

استاد راهنما:

آیت الله دکتر کاظم قاضی زاده

استاد مشاور:

حجة الاسلام و المسلمین سید رسول موسوی

دانشجو:

مهرداد آقائی

شهریور ۱۳۹۵

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

«این اثر متعلق به دانشگاه قرآن و حدیث و دفتر تبلیغات اسلامی استان اصفهان می‌باشد.»

این پایان نامه را در کمال افتخار و امتنان تقدیم می‌نمایم به:

- حضرت صاحب الزمان، بقیة الله الاعظم (عجل الله تعالی فرجه الشریف)

- زوج ملکوتی، خانواده آسمانی مولا امیرالمومنین و حضرت فاطمه زهرا (سلام الله علیهما)

الحمد لله رب العالمين و صلى الله على محمد و آله و عجل فرجهم

سپاس گذارم

از ارباب خوبم که مرا در سایه لطف قرآن پناه داد.

از مادر مهربانی ها که آستان بوسی قرآن را روزی ام کرد.

از پدر و مادر مهربان و همسر فداکار و فرزند دلبندم.

از همه اساتید عزیزم مخصوصا سروران گرامی حضرت آیت الله دکتر کاظم قاضی زاده

و حضرت حجة الاسلام و المسلمین سید رسول موسوی که در این مسیر یارییم دادند.

چکیده

جمعیت از جمله موضوعات مهم بوده و نقش ویژه‌ی آن در اجتماع و رشد و پیشرفت جوامع سبب شده تا در طول تاریخ به آن پرداخته و برای رسیدن به الگوی مناسب برای آن برنامه‌ریزی کنند. با توجه به این مساله که دین اسلام، دینی جامع و کامل برای همه‌ی زمانهاست و در تمام زمینه‌های اجتماعی، اقتصادی، سیاسی، دینی و ... برنامه‌هایی هدفمند و کامل ارائه کرده است، با مراجعه به کارشناسان دینی و آیات و روایات متعددی که در مورد این موضوع وجود دارد چنین فهمیده می‌شود که نظر کلی دین اسلام بر افزایش جمعیت مسلمانان است و فقط در مواردی خاص می‌توان آن را به صورت محدود، تا زمانی که آن شرایط خاص برطرف شود کنترل کرد. مانند سلامت مادر یا ترس از سلامت فرزند.

پیشرفت جوامع اسلامی و بر حق بودن دین اسلام در طول تاریخ دشمنان را بر آن داشته تا به نابودی آن فکر کرده و از هر راهی برای رسیدن به این هدف استفاده کنند. از روشهای مستقیم و جنگهای پی در پی گرفته تا روشهای غیرمستقیم مانند ایجاد درگیری‌های قومی و مذهبی و ایجاد قحطی و ناتوی فرهنگی که همگی در راستای نابودی اسلام و مسلمانان اتفاق افتاده است و از آنجایی که دشمن از این راه به اهداف خود نرسیده است، با اقداماتی پنهان و از طریق غالب کردن سبک زندگی غربی بر سبک زندگی اسلامی در صدد نابودی مسلمانان بر آمده. این اقدامات آنچنان زیرکانه انجام شده که باعث شده جمعیت کشورهای اسلامی به خصوص ایران عزیز کاهش چشمگیری پیدا کند و به دنبال آن رخداد پیری جمعیت، کاهش نیروی جوان، بی‌نشاطی جمعیت و مشکلات دیگر بوقوع پیوندد، که اگر از آن جلوگیری نشود باعث انقراض نسل مسلمانان خواهد شد. برنامه‌ی کاهش جمعیت و زیبا جلوه دادن آن، آنچنان صورت گرفته که مساله‌ی افزایش جمعیت برای مسلمین به یک امر خلاف عقل تبدیل شده و ترس از بین رفتن زندگی بهتری که غربیها در صورت کاهش جمعیت آن را تصویر کرده‌اند باعث شده مسائلی مثل ترس از فقر، فساد فرزندان، کمبود وقت، امکانات و منابع و ... را در مقابل ترغیب به افزایش جمعیت و نظر اسلام در این زمینه علم کند. که همه‌ی این ایرادات با ادله‌ی علمی و نقلی قابل پاسخگوئی هستند.

کلید واژه: الگوی جمعیتی، کنترل جمعیت، تحدید نسل، تنظیم خانواده

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
مقدمه	۱
فصل اول : کلیات و مفاهیم	۲
۱-۱- کلیات	۳
۱-۱-۱- تعریف و تبیین موضوع	۳
۱-۱-۲- اهمیت و ضرورت تحقیق	۳
۱-۱-۳- اهداف و فوائد تحقیق	۳
۱-۱-۴- پیشینه موضوع تحقیق	۴
۱-۱-۵- سوالهای تحقیق	۵
۱-۱-۶- فرضیه تحقیق	۶
۱-۱-۷- روش تحقیق	۶
۱-۱-۸- ساختار تحقیق	۶
۱-۱-۹- محدودیتها، مشکلات و موانع تحقیق	۷
۱-۱-۱۰- لغات کلیدی تحقیق	۷
۱-۲- مفاهیم	۸
۱-۲-۱- الگو	۸
۱-۲-۲- جمعیت	۱۰
۱-۲-۳- سبک زندگی	۱۴
۱-۲-۴- کنترل جمعیت	۱۸
۱-۲-۵- تنظیم خانواده	۲۰
۱-۲-۶- سیاست جمعیتی	۲۱

۲۹	۱-۲-۷-سکولاریسم
۳۱	فصل دوم: تحدید نسل یا گسترش نسل
۳۳	۱-۲- موافقان رشد جمعیت
۳۳	۱-۱-۲- موافقان رشد جمعیت در شیعه
۳۳	۱-۱-۱-۲- ادله
۴۸	۱-۲- موافقان رشد جمعیت در اهل تسنن
۴۸	۱-۲-۱-۲- ادله
۵۳	۲-۲- مخالفان رشد جمعیت
۵۳	۱-۲-۲- مخالفان رشد جمعیت در شیعه
۵۳	۱-۲-۲-۱-۲- ادله
۵۶	۲-۲-۲- مخالفان رشد جمعیت در اهل تسنن
۵۷	۱-۲-۲-۲-۱- ادله
۶۰	۲-۳- نظریه تعدیل (دیدگاه تفصیلی)
۶۲	۲-۴- حدود اختیارات ولی فقیه در مسأله جمعیت
۶۵	فصل سوم: سیاست دشمن، مبنای شکل گیری تحدید نسل در بین مسلمانان
۶۶	۱-۳- سیاستها
۷۳	۲-۳- روشها
۷۴	۱-۳-۲- روشهای مستقیم
۷۹	۲-۳-۲- روشهای غیر مستقیم
۸۳	۳-۳-۲- روشهای پنهان
۹۱	۳-۳- پیامدهای کاهش جمعیت

فصل چهارم: بررسی شبهات و پاسخهای پیرامون آن	۹۶
۴-۱-شبهه‌ی افزایش جمعیت و کمبود منابع طبیعی	۹۷
۴-۱-۱-پاسخ	۹۸
۴-۲-شبهه‌ی افزایش فرزندان و اختلافات زناشویی	۱۰۳
۴-۲-۱-پاسخ	۱۰۳
۴-۳-شبهه‌ی افزایش فرزندان و فساد آنها	۱۰۵
۴-۳-۱-پاسخ	۱۰۶
۴-۴-شبهه افزایش فرزندان و فقر خانواده	۱۰۸
۴-۴-۱-پاسخ	۱۰۹
۴-۵-شبهه افزایش جمعیت و کمبود امکانات کشور	۱۱۴
۴-۵-۱-پاسخ	۱۱۵
۴-۶-شبهه‌ی افزایش فرزندان و عبادت کمتر	۱۱۹
۴-۶-۱-پاسخ	۱۱۹
۴-۷-شبهه‌ی فرزند بیشتر و کاهش زمان تربیت فرزند	۱۲۲
۴-۷-۱-پاسخ	۱۲۲
۴-۸-شبهه‌ی افزایش فرزندان و در خطر افتادن سلامتی مادر	۱۲۴
۴-۸-۱-پاسخ	۱۲۵
۴-۹-شبهه افزایش فرزندان و مخالفت با برنامه‌های تنظیم جمعیت جهانی	۱۲۶
۴-۹-۱-پاسخ	۱۲۷
۴-۱۰-شبهه‌ی افزایش فرزندان و عدم مطلوبیت آن از منظر روایات	۱۲۹
۴-۱۰-۱-پاسخ	۱۳۰

نتیجه گیری	۱۳۴
پیشنهادهات	۱۳۵
منابع	۱۳۶

مقدمه

مسأله‌ی جمعیت، اندازه، کاهش یا افزایش آن، از موضوعاتی است که به دلیل تاثیرات بسزایی که در جامعه دارد، توجه علوم مختلف را به خود جلب کرده است، دیدگاه‌های مختلفی که در این زمینه وجود دارد، باعث شده تا نظریات متفاوتی در مورد موضوع جمعیت به وجود آید که گاهی حتی با یکدیگر متناقض هستند.

با توجه به اینکه دین اسلام، دینی پاسخگو در برابر تمام پدیده‌ها و رویدادهای روزگاران است و در بردارنده‌ی فقهی پویا در هر زمان و مکانی است، می‌تواند بهترین پاسخگو به مسأله‌ی جمعیت بوده تا مشخص شود الگوی جمعیتی مناسب از دیدگاه دین اسلام چگونه است. آیات و روایات متعددی که در زمینه ازدواج و فرزندآوری و موضوعات پیرامون این مساله وجود دارد، همگی نشانگر توجه ویژه دین اسلام به تولید نسل و جلوگیری از انقطاع نسل است.

برتری و بر حق بودن دین اسلام، دشمنان قسم خورده‌ی آن را که از گذشته تاکنون در صدد از بین بردن مسلمانان و این دین مبین بوده‌اند، بر آن داشته تا از هر وسیله‌ای برای رسیدن به هدف خود استفاده کنند. آنها با تحمیل جنگ‌های مکرر و اعمال برنامه‌های کنترل جمعیت در کشورهای اسلامی، و ده‌ها روش ظالمانه دیگر، میلیون‌ها مسلمان را به قتل رساندند.

با این وجود پابرجایی دین اسلام و مسلمانان، باعث شد تا استعمارگران برای رسیدن به اهداف شومشان به جنگ نرم روی آورده و با از بین بردن معنا و مفهوم خانواده، مسلط کردن فرهنگ بیگانه غربی بر سبک زندگی مسلمانان و با زیبا جلوه دادن تفکر کاهش جمعیت، باعث رکود، پس رفت، و مشکلات بسیار دیگری در جوامع اسلامی شوند که آنها را به اهداف شومشان نزدیک و نزدیک‌تر میکند. سیاست‌های انجام شده در این راه آنچنان حيله‌گرانه و مخفیانه و به شکل کاملاً انسان دوستانه انجام شده که در کنار تفاوت آرا و نظریات متناقض پیرامون مسأله‌ی جمعیت، باعث شده تا خانواده‌های اسلامی در مورد افزایش فرزندآوری و رشد جمعیت دچار شبهه شده و نتوانند تصمیم صحیحی اتخاذ کنند. بنابراین دانستن اینکه پاسخ‌های قانع کننده و علمی برای شبهات موجود وجود دارد می‌تواند راهگشای خوبی در حل این مساله باشد.

فصل اول : کلیات و مفاهیم

۱-۱- کلیات

۱-۱-۱- تعریف و تبیین موضوع

انسان بالفطره موجودی کمال طلب است و علاقه به بقایی جاودانه دارد و در پی این نیاز فطری، خداوند تولید نسل و زاد و ولد را قرار داده و فرزندان را زینت حیات دنیا دانسته تا انسانها بواسطه‌ی آن بتوانند به این غریزه‌ی خود پاسخ مثبت دهند، همچنین انسانها به صورت غریزی فرزند دوست هستند. به همین دلیل هرچه فرزند بیشتری از خود بجای بگذارند در نتیجه رضایت خاطر بیشتری خواهند داشت. با وجود این علاقه، عواملی دست به دست هم داده اند که باعث شده است انسان برخلاف فطرتش روی به تنظیم خانواده و کنترل جمعیت آورده است. اما عللی که بر شمرده می شود با وجود اینکه بر خلاف عقل سلیم است آنقدر پررنگ و تاثیر گذار بوده که اثر شرع و عقل را کم کرده است. از جمله علت‌هایی که انسان‌ها را به سمت تنظیم خانواده کشانده وجود سیاست‌های کنترل جمعیت از سوی دشمنان، وجود شرایط نامناسب اقتصادی، تغییر سبک زندگی و ... است.

۲-۱-۱- اهمیت و ضرورت تحقیق

الگوی جمعیتی آن چنان نقش موثری بر جامعه دارد که رشد یا کاهش آن می تواند کشور یا ملتی را سربلند یا به انحطاط بکشاند.

به دلیل اهمیتی که الگوی جمعیتی دارد و با توجه به اینکه هیچ دینی کامل تر از دین اسلام نیست برای اینکه الگوی جمعیتی مناسبی ارائه شود باید دیدگاه اسلام در این باره بررسی شده و شناخته شود و از آن کمک گرفته، آن طرح جمعیتی که برای رشد جمعیت در کشورهای اسلامی مناسب است ارائه داده شود تا بتواند از مشکلاتی که در اثر طرح‌های نامناسب اتفاق می افتد جلوگیری کند.

۳-۱-۱- اهداف و فوائد تحقیق

هدف از انجام چنین تحقیقی:

۱. شناساندن الگوی اسلامی و دینی برای افزایش جمعیت
۲. مشخص کردن علل و عواملی که باعث ایجاد مشکلات جمعیتی شده
۳. آگاه کردن مردم کشور از خطر و مشکلات نشأت گرفته از کاهش جمعیت
۴. تشویق مردم به واسطه ی دفع شبهات جمعیتی آنها
۵. کمک به دولت و کشور برای برگشت به سرزمینی با جمعیت مناسب

۴-۱-۱-پیشینه موضوع تحقیق

از بدو خلقت آدمی، بقاء نسل مورد توجه همگان بوده و انسان مطابق با فطرتش در صدد افزایش آن بوده است. و کم کم عواملی همچون تغییر شرایط اقتصادی، فرهنگی، ... این موضوع را تحت تاثیر قرار داده و عوامل یاد شده منجر به افزایش یا کاهش جمعیت شدند.

در جوامع اسلامی نیز بعد از اینکه متناسب با شرایط، نیاز شد که رشد جمعیت متوقف یا کم شود، پس از مدتی آثار سوء آن برای دولتمردان نمایان شد و متوجه متضرر شدن کشورهای اسلامی در صورت ادامه ی این روند شدند.

در پی اهمیت ویژه مسائل جمعیتی و تاثیر رشد و کاهش آن بر جوامع، نظرات متفاوتی در این زمینه بوجود آمده است. گروهی در پی اثبات مطلوبیت کاهش جمعیت بوده و با افزایش جمعیت مخالفت کرده اند مانند: کتاب (اسلام و ساماندهی جمعیت) از حسن رهبری، موسسه بوستان کتاب، چاپخانه دفتر تبلیغات اسلامی، چاپ اول، ۱۳۸۵، که نویسنده پس از جمع آوری دیدگاه علمای اسلامی پیرامون مسائل جمعیتی در پی اثبات مطلوبیت کاهش جمعیت درصدد پاسخ گویی نظریات مخالفان برآمده و با استناد به آیات و روایات جلوگیری از فرزند را کاملاً مشروع و مورد نیاز معرفی کرده است.

با توجه به اینکه کتاب مزبور کاهش جمعیت را امری مطلوب تلقی کرده است و فقط از بُعد بررسی نظریه ی اسلام، دیدگاه اسلام، را در زمینه ی جمعیت بررسی کرده، تک بعدی بودن آن باعث شده تا نیاز باشد بررسی های جامع تری در زمینه های دیگر مانند تاثیر سیاستهای کشورهای غربی انجام بگیرد.

همچنین کتاب (رشد جمعیت، تنظیم خانواده و سقط جنین) از محمدهادی طلعتی پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی، پژوهشکده فقه و حقوق، قم، موسسه بوستان کتاب، ۱۳۸۳، با جمع آوری آرا و مبانی فقهی و حقوقی به جمع آوری نظریات مختلف در زمینه کاهش جمعیت برآمده و پس از بررسی و تبیین

دلایل مخالفان کنترل جمعیت، بحث از کنترل و تنظیم را مورد نیاز دانسته است. تک بعدی بودن این مساله نیز، نیاز به تحقیق در ابعاد دیگر را می‌طلبد.

کتاب (کاهش جمعیت ضربه ای سهمگین بر پیکر مسلمین ((رساله نکاحیه)) از آیت الله حاج سید محمد حسین حسینی طهرانی، مشهد، موسسه ترجمه و نشر دوره‌ی علوم و معارف اسلامی، ۱۴۲۵ هـ.ق، به بیان اشکالات کاهش جمعیت با عناوینی مانند حرمت قتل نفس و سقط جنین، استعماری بودن سیاست تحدید نسل، عدم رجوع به فقها و ... پرداخته و به صورت مطلق با کاهش جمعیت مخالفت کرده است. عدم مقایسه‌ی دیدگاه‌های مختلف و همچنین عدم بررسی شبهات پیرامون مسائل جمعیتی نیاز به تحقیقی جامع تر را می‌طلبد.

کتاب (کاهش جمعیت آخرین راهبرد غرب) از مجید فولادی، قم، موسسه اندیشه‌ی مسطور، ۱۳۹۳، با بررسی برنامه‌ها و طرح‌های سازمان یافته نظام سلطه در جهت کاهش جمعیت مسلمانان و راه‌های مقابله با آن، مسأله جمعیت را فقط از بعد سیاسی بررسی کرده است. بررسی دیدگاه‌های مختلف و نظر اسلام و همچنین پاسخ به شبهات پیرامون موضوع جمعیت باعث می‌شود تا تحقیقی کامل و جامع که ابعاد دیگر مسأله را بررسی کرده باشد صورت گیرد.

در کتاب (ایران جوان بمان) از محسن عباسی ولدی، قم، انتشارات جامعه الزهراء، ۱۳۹۲، پیامدهای منفی جمعیت و پاسخ گویی به شبهات پیرامون افزایش جمعیت، مطلوبیت رشد جمعیت و فرزندآوری اثبات شده است، عدم بررسی دیدگاه‌های مختلف و همچنین نپرداختن به موضوع از جنبه‌ی سیاسی، بیانی جامع تر در تحقیق دیگری را می‌طلبد.

۵-۱-۱- سوالات تحقیق

الف) سوال اصلی:

الگوی جمعیتی متناسب با سبک زندگی اسلامی چگونه است؟ شبهات پیرامون آن و پاسخ‌های آن

چیست؟

ب) سوالات فرعی:

۱. الگوی جمعیتی مناسب از دیدگاه دین اسلام چگونه است؟

۲. انگیزه‌های استکبارگران از پیگیری سیاست‌های کنترل جمعیت در کشورهای اسلامی چه تاثیراتی

بر الگوی جمعیتی مسلمانان داشته است؟

۳. مهمترین شبهات موجود در مورد الگوی جمعیتی مناسب چیست؟ و پاسخ‌های (دینی و علمی) آنها

کدام است؟

۶-۱-۱- فرضیه تحقیق

گرچه به طور مستقل الگویی برای جمعیت در اسلام معرفی نشده است ولی از مجموع آموزه‌های

دینی می‌توان الگویی برای جمعیت مناسب به دست آورد.

استکبار با صرفه هزینه‌های فراوان و فعالیت‌های گسترده برای پیشبرد اهداف تغییر جمعیتی

مسلمانان تلاش کرده است.

شبهه افکنی و تغییر افکار جامعه، یکی از راهبردهای تغییر جمعیتی بوده است که با پاسخ صحیح

به آن می‌توان از آن جلوگیری کرد.

۷-۱-۱- روش تحقیق

این تحقیق به اعتبار هدف تحقیق، یک تحقیق بنیادی و به اعتبار راهبرد تحقیق، تحقیقی توصیفی

است که روش جمع‌آوری اطلاعات آن از نوع کتابخانه‌ای است که با استفاده از روش فیش برداری انجام

شده است.

۸-۱-۱- ساختار تحقیق

این تحقیق از دو بخش تشکیل شده است. بخش اول متشکل از دو فصل است. فصل اول کلیات

و فصل دوم مفاهیم است.

بخش دوم شامل سه فصل است. فصل اول به بررسی دیدگاه اسلام در رابطه با مسائل جمعیتی

پرداخته تا بتوان الگوی مناسبی برای این موضوع ارائه داد. فصل دوم در پی شناخت انگیزه‌ها و سیاستهای

کشورهای استعمارگر غربی است تا تایر آن بر روی کاهش جمعیت در کشورهای اسلامی فهمیده شود.

فصل سوم با بررسی شبهات پیرامون مسائل جمعیتی درصدد است با پاسخگویی به آنها کمکی به حل معضل کاهش جمعیت کند.

۹-۱-۱- محدودیت‌ها، مشکلات و موانع تحقیق

۱. کمبود منابع مستقل در رابطه با موضوع افزایش جمعیت

۲. عدم بررسی کامل موضوع در منابع موجود

۱۰-۱-۱- لغات کلیدی تحقیق

الگو: مدل، انگاره، شکل و نمونه، قالب، طرح، منوال و نقش (جمعی از نویسندگان، فرهنگ فلسفه و

علوم اجتماعی، بی‌چا، تهران، پژوهشگاه علوم انسانی، بی‌تا، ص ۴۱۹)

جمعیت: فراهم آمدن و مجتمع شدن، متحد گشتن، الفت و وفاق، و نیز به معنی گروه مردم، انبوهی

مردم، مردم بسیار که در یک جا گرد آمده باشند، نفوس یک شهر یا یک کشور (حسن عمید، فرهنگ

فارسی عمید، چاپ سی و دوم، تهران، چاپخانه‌ی سپهر، ۱۳۸۴، ص ۵۰۹)

مناسب: برازنده، شایسته، زیننده، مطابق، متناسب، هم اندازه، برابر، همانند، مشابه (آذرتاش آذرنوش،

فرهنگ معاصر عربی به فارسی بر اساس فرهنگ عربی به انگلیسی هانس ور، چاپ پانزدهم، تهران، نشر

نی، ۱۳۹۱، ص ۱۰۷۶)

سبک: ریخته‌گری، قالب ریزی، ذوب کردن، قالب (نیز مجازاً ریخت، شکل) شکل‌گیری، تشیکل

(همان، ص ۴۳۴)

زندگانی: زندگی، زنده بودن، زیستن، حیات، عمر، معاش (محمد معین، فرهنگ فارسی معین، یک

جلدی، چاپ اول، تهران، انتشارات فرهنگ نما با همکاری انتشارات کتاب آراد، بی‌تا، ص ۵۷۰)

۲-۱- مفاهیم

۲-۱-۱- الگو

واژه الگو به معانی: مدل، انگاره، شکل و نمونه، قالب، طرح، منوال و نقش در نظر گرفته شده است.^۱

این واژه در معانی متعددی به کار رفته است. در تعریفی ساده از الگو می توان گفت، الگو یا مدل، نمایش نظری و ساده شده از جهان واقعی می باشد.^۲ مدل، طرح و نمونه‌ای است، که از آن الهام گرفته و پیروی می شود و یا نسخه‌ای از آن برداشته می شود.^۳

اصطلاح الگو را انسان شناسان، حداقل از سال ۱۸۷۱ به مفهومی چند جانبه به کار برده اند. بر همین مبنا از الگو، گاه در توجه به کیفیت‌های رفتاری، الگوهای آرمانی و رفتاری و گاه در توجه به اصول فرهنگ یاد شده است.^۴

۲-۱-۱- جایگاه الگو

گی‌روشه معتقد است که توسل به الگو در همه علوم یک ضرورت اجتناب پذیر است، چراکه اکثر فلاسفه، اندیشمندان و محققان، که در باره زندگی اجتماعی انسان به بحث پرداخته اند، همواره به مشابهات‌ها یا بعضی تصاویر، توسل جسته‌اند، تا بتوانند جامعه را نزد خود معرفی کنند، به دلیل اینکه واقعیت اجتماعی امری غامض چندگانه و فرار است. به حدی که ذهن انسان، توانایی درک کامل این واقعیت، در کلیت و پویایی آن را ندارد. پس برای آنکه بتوان از این واقعیت پیچیده، سخن گفت و آن را به

-
۱. علی رضا، شایان مهر، دایرة المعارف تطبیقی علوم اجتماعی، چاپ اول، تهران، کیهان، ۱۳۷۹، ج ۱، ص ۷۹
 ۲. اورنرچی، سورین، جیفر، دیپلوتانکار، نظریه های ارتباطات، ترجمه علیرضا دهقان، چاپ سوم، تهران، دانشگاه تهران، ۱۳۸۶، ص ۶۵
 ۳. گی، روشه، کنش اجتماعی، ترجمه هما زنجانی زاده، چاپ اول، مشهد، دانشگاه فردوسی مشهد، ۱۳۶۷، ص ۴۴
 ۴. جولیس، گولد، ویلیان کولب، فرهنگ علوم اجتماعی، مترجم باقر پرهام، چاپ اول، تهران، مازیار، ۱۳۷۷، ص

اجزا و عناصر متشکله‌اش تجزیه کرد، قیاس صورت می‌گیرد، این قیاس میان جامعه پیچیده با اشیا و موجودات ساده و شناخته شده تر انجام می‌گیرد، که اصطلاحاً به آن‌ها الگو اطلاق می‌شود.^۱

جامعه شناس با الگوهای فکری و ساخته‌های ذهنی کار می‌کند، نه با حوزه (یا عین) واقعیت، زیرا برای مثال، نمی‌توان واقعیت اجتماعی را مانند طبقه اجتماعی، عیناً در جامعه پیدا کرد، اندازه گیری نمود، تعریف کرد و یا برشمرد، در عوض می‌توان الگوی یک طبقه اجتماعی در جامعه‌ای معین را بر اساس نوع عالی طبقه در مفهوم مارکس ساخت و آنگاه پدیده‌های واقعی جامعه مورد نظر را در انگاره طبقاتی مذکور داخل کرد و کوشید تا کارکرد آن شناخته شود.^۲

۱-۲-۱-۲- خصوصیات الگو

به نظر لوی اشتراوس، الگو باید دارای سه خصوصیت عمده باشد:

۱. ساخت مشخصات یک نظام را نمایش می‌دهد و از نظر عناصر متعددی تشکیل یافته که تغییر در هر یک از این عناصر، باعث تغییر در سایر اجزا می‌شود.
۲. برای هر الگوی مفروضی باید امکان ترتیب دادن سلسله تغییراتی باشد، که منتج به گروهی از الگوهای همان نوع شود.
۳. الگو باید چنان ساخته شود که بلافاصله تمام پدیده‌های مشاهده شده را قابل فهم سازد. از سوی دیگر تعریف الگوی باید صریح و جامع باشد، ساخت الگوها نیز به هیچ وجه نباید پیچیده باشد.^۳

۱. غلام عباس توسلی، نظریه‌های جامعه‌شناسی، چاپ اول، تهران، سمت، ۱۳۶۹، ص ۱۴۳

۲. هانری منداریس، مبانی جامعه‌شناسی، ترجمه باقر پرهام، چاپ اول، تهران، امیرکبیر، ۱۳۴۹، ص ۲۰۵

۳. غلام عباس توسلی، همان کتاب، ص ۱۴۲

۳-۱-۲-۱- کارکرد الگو

کارکرد الگو عبارت است از کوشش برای ساده تر کردن و آسان تر فهماندن واقعیت از طریق تنظیم عناصر و وارد کردن نظم در آنها، مثلاً می توان طرح منطقی روابطی را که بین برخی از عناصر یک سیستم وجود دارد، به شکل یک پیکره در آورد.

۱. استفاده از الگو به درک بهتر نظریه کمک می کند، لیکن باید وقتی از این قاعده استفاده کرد، که نظریه به قدر کافی گویا نباشد و الگو گویاتر از آن باشد.

۲. الگو که به نظر می رسد، رابطه بین دو واقعیت را تصویر می کند، ممکن است از طریق مشابهت، روابط نظری دیگری را القا کند، این نظریه، دانش انسان را در مورد تکامل (که مفهومی زیست شناختی است) به عنوان الگو برای فهم دگرگونی اجتماعی به کار می گیرد. اسپنسر معتقد بود که همه بخش‌های جهان (فیزیکی، زیست‌شناسی و اجتماعی) بر طبق اصول مشابهی تکامل می یابند.^۱

۲-۲-۱- جمعیت

واژه جمعیت در لغت به معنی تمام افرادی است که در ناحیه جغرافیایی اعم از شهر یا روستا زندگی می کنند. در جمعیت‌شناسی تمام یا بخشی از ساکنان یک ناحیه را «جمعیت» می گویند^۲ و در اصطلاح به کلیه کسانی که به طور مستمر در یک واحد جغرافیایی (کشور، استان، شهرستان، شهر یا روستا) به صورت خانوار و خانواده زندگی می کنند جمعیت گفته می شود.^۳ بدین ترتیب، جمعیت‌های ویژه ای که برای منظوری خاص، در زمانی مشخص و مکانی معین دور هم گرد آیند (غوغا، ازدحام و...) لزوماً در جمعیت‌شناسی مورد نظر نیستند.

۱. جاناتان، اچ ترنر، مفاهیم و کاربردهای جامعه‌شناسی، ترجمه محمد فولادی، محمد عزیز بختیاری چاپ اول،

قم، موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی، ۱۳۷۸، ص ۲۹

۲. نعمت اله تقوی، مبانی جمعیت‌شناسی، چاپ دوم، تبریز، جامعه پژوه و دانیال، ۱۳۷۸، ص ۳

۳. شهلا، کاظمی پور، مبانی جمعیت‌شناسی، چاپ دوم، تهران، مرکز مطالعات و پژوهش‌های جمعیتی آسیا و

اقیانوسیه، ۱۳۸۳، ص ۱۳